

III. Z ŻYCIA NAUKOWEGO

DOI: 10.17951/et.2026.38.395

Halina Pelcowa

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, Polska

ORCID: 0000-0002-1380-4943

e-mail: halina.pelc@umcs.pl

Zmarł Profesor Jerzy Reichan – polonista, anglista, dialektolog

10 lutego 2026 roku zmarł Profesor dr hab. Jerzy Reichan, wybitny językoznawca – polonista, anglista, dialektolog – uczeń prof. dr. hab. Kazimierza Nitscha, twórcy polskiej dialektologii.

Profesor Jerzy Reichan swoje zawodowe życie związał najpierw z Pracownią Atlasu i Słownika Gwar Polskich w krakowskim Zakładzie Języka Polskiego PAN (od 1953 r.), a później z Instytutem Języka Polskiego PAN, do którego pracownia

ta została włączona. W latach 1977–1999 kierował Pracownią Dialektologii Polskiej IJP i do końca życia był wierny swojej macierzystej jednostce, włączając się w prace Instytutu jako członek Rady Naukowej. Członkostwo w Radzie to funkcja z wyboru, co świadczy o wyjątkowej pozycji Profesora w nauce polskiej. W latach 1985–1991 zawodowo był także związany z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim.

Po przejściu na emeryturę był nadal aktywny naukowo (uczestniczył w konferencjach naukowych i posiedzeniach Komisji Dialektologicznej Komitetu Językoznawstwa PAN, recenzował doktoraty, habilitacje, pisał artykuły), a ostatnia jego praca, z precyzyjnie i szczegółowo opracowanymi słowotwórczo i onomazjologicznie nazwami zadymki śnieżnej w gwarach polskich, ukazała się w 2025 roku.

Należał do wielu towarzystw naukowych, w których z wyboru pełnił różne funkcje, m.in. przewodniczącego Komisji Językoznawstwa Oddziału PAN w Krakowie. W latach 1978–1983 był skarbnikiem Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, a w latach 1992–1995 członkiem Zarządu. W roku 2004 został członkiem honorowym PTJ.

Analizując drogę kariery naukowej Profesora, odkrywamy jej wyjątkowość. Ukończył polonistykę i anglistykę, ale ostatecznie wybrał językoznawstwo i pracę pod kierunkiem prof. dr. hab. Kazimierza Nitscha, a po Jego śmierci kontynuował badania naukowe pod kierunkiem prof. dr. hab. Mieczysława Karasia. Przygotowana rozprawa doktorska została uznana przez promotora za godną habilitacji, a magister Jerzy Reichan został zobligowany do szybkiego napisania pracy doktorskiej na inny temat. Z zobowiązania tego wywiązał się znakomicie, przygotowując na podstawie zebranych przez siebie materiałów rozprawę pt. *Małopolskie gwary jednonosówkowe*, która drukiem ukazała się dopiero w roku 1980. Obrona doktoratu odbyła się w 1977 roku, a rok później Jerzy Reichan uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie przygotowanej wcześniej pracy *Zmiany we fleksji rzeczowników męskich zakończonych pierwotnie na spółgłoski wargowe palatalne w języku polskim na tle słowiańskim*. W roku 1993 otrzymał tytuł profesora.

Opracowania naukowe Profesora Jerzego Reichana to dzieła o wyjątkowej wartości poznawczej. Domeną Jego naukowej działalności była dialektologia w różnych jej odsłonach, a wiele pomysłów ma do dziś wartość opracowań pionierskich, otwierających drogę różnym nurtom geolingwistycznym i dialektologicznym, z wielkim powodzeniem rozwijanym przez grono dialektologów. Dociekania naukowe, z bogatą i wielowątkową twórczością Uczonego, należy sytuować w obrębie: (1) dialektologii, (2) geolingwistyki, (3) leksykografii gwarowej, (4) geografii lingwistycznej, (5) historii języka, (6) sławistyki, (7) sylwetek wybitnych językoznawców, a częściowo także onomastyki. Był autorem map i zastępcą redaktora *Małego atlasu gwar polskich*, a po śmierci profesora Mieczysława Karasia redaktorem ostatnich tomów tego dzieła (t. XI–XIII), wieloletnim autorem haseł, redaktorem i współautorem *Słownika gwar polskich PAN*, autorem licznych monografii, m.in.: *Zmiany we fleksji rzeczowników męskich zakończonych pierwotnie na spółgłoski wargowe palatalne w języku polskim na tle słowiańskim* (1975), *Małopolskie gwary jednonosówkowe*, cz. I i II (1980), *Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki Słownika gwar polskich* (1999), *Polskie atlasy dialektologiczne i etnograficzne* (2004, we współautorstwie z Kazimierzem Woźniakiem), oraz artykułów poświęconych historii języka polskiego, dialektologii,

leksykologii i geografii lingwistycznej. Współpracował z zespołem *Atlasu językowego kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich* (zbieranie materiałów gwarowych, recenzje kolejnych tomów).

Zostawił po sobie wspaniałe dziedzictwo, nie tylko w formie cennego dorobku naukowego, ale ukryte w ludziach – uczniach i współpracownikach Pracowni Dialektologii Polskiej PAN w Krakowie i polskiego środowiska dialektologicznego. Promieniował bowiem swoją wiedzą i doświadczeniem, a przy tym pogodą ducha nie tylko na grono uczniów w macierzystej jednostce, ale na badaczy gwar polskich i słowiańskich. W całej Polsce są lingwiści, którzy korzystali z Jego rad, a prace Profesora Jerzego Reichana torowały drogę różnym nurtom językoznawczym w zakresie dialektologii polskiej i słowiańskiej. Postawę badacza cechowała przy tym otwartość na nestorów nauki oraz młodych adeptów, a także na rzeczową dyskusję i polemikę, w których dochodzi się do prawdy w sposób rzeczowy i oparty na szacunku i tolerancji.

Każde spotkanie z Nim było uczcą naukową połączoną z ogromną sympatią, przyjaźnią i chęcią służenia innym, a wystąpienia naukowe, osadzone w gąszczu szczegółów, były owiane lekkością wywodu oraz szacunkiem dla słuchacza i dla dorobku innych uczonych.

Był Wspaniałym Człowiekiem, ciepłym, dobrym, uczciwym, lojalnym, otwartym na świat i ludzi, pełnym empatii i poważania dla każdego. Był badaczem skromnym tworzącym nie dla zaszczytów i pochwał, ale z prawdziwej przyjemności płynącej z twórczości naukowej. Zenon Leszczyński w sylwetce napisanej z okazji siedemdziesiątych urodzin Jerzego Reichana zawarł piękne słowa, które w pełni oddają charakter Profesora jako Uczzonego i Człowieka. Czytamy tam:

Obowiązki, jakie na niego przypadły w pracy zespołowej, wypełniał sumiennie. Dokładny i dociekliwy, starał się nic nie uronić z dokumentacji przedstawianych zjawisk gwarowych. Sam zdawał się nie czynić z perspektywy kariery naukowej busoli swego życia, ale nosił w tornistrze buławę. Do cudzych słabostek, ujawniających się w celebrowaniu własnej ważności i zasług, odnosił się z dyskretną wyrozumiałością i łagodną kpiną (Leszczyński 2002: 24).

Z lubelskim środowiskiem językoznawczym (głównie z dialektologami, historykami języka, slawistami) Profesor był związany naukowo jako wykładowca, konsultant, recenzent, referent na organizowanych przez nas konferencjach, wspaniały rozmówca i mentor w licznych dyskusjach w Pracowni Słownika Gwar Polskich w Krakowie oraz na forum Komisji Dialektologicznej Komitetu Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk i na posiedzeniach Rady Naukowej Instytutu Języka Polskiego PAN. Spotkanie z Nim, połączone z prawdziwą empatią i przyjaźnią, to garść pięknych wspomnień, nie tylko bardzo inspirujących naukowo, ale także promujących zdrowy i przyjemny styl życia (m.in. wycieczki rowerowe, wędrowki górskie i gwarowe wyjazdy terenowe).

Odszedł Człowiek wyjątkowy – przykład pięknego łączenia przymiotów ludzkich z profesjonalizmem w nauce, pracy organizacyjnej i dydaktycznej, w tym Uczony niesłychanej skromności i oddania w pracy dla innych.

Literatura

- Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, t. I–XV, red. Zdzisław Stieber (t. I–VI), Hanna Popowska-Taborska (t. VII–XV), Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1964–1978.
- Leszczyński Zenon, 2002, *Od Mikołajskiej do Straszewskiego przez Groble*, [w:] *Studia Dialektologiczne II*, red. Joanna Okoniowa, Bogusław Dunaj, Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, s. 15–22.
- Mały atlas gwar polskich*, t. I–XII, red. Kazimierz Nitsch, Mieczysław Karaś, Jerzy Reichan, Wrocław–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1957–1970.
- Reichan Jerzy, 1975, *Zmiany we fleksji rzeczowników męskich zakończonych pierwotnie na spółgłoski wargowe palatalne w języku polskim na tle słowiańskim*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- Reichan Jerzy, 1980, *Małopolskie gwary jedno nosówkowe*, cz. I: *Arealia i innowacje w zakresie samogłosek nosowych*, cz. II: *Gwarowe odpowiedniki staropolskich samogłosek nosowych*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN.
- Reichan Jerzy, 1999, *Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki Słownika gwar polskich*, Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.
- Reichan Jerzy, Woźniak Kazimierz, 2004, *Polskie atlasy dialektologiczne i etnograficzne*, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków: Wydawnictwo Lexis.
- Słownik gwar polskich*, t. I–..., red. Mieczysław Karaś, Stanisław Urbańczyk, Jerzy Reichan, Joanna Okoniowa, Renata Kucharzyk, Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN, 1977–.